

هوش معنوی و نگرش‌های زیست محیطی

عبدالله مفاخری^۱

چکیده

نگرش‌های زیست محیطی افراد نقش بسیاری در حفظ و بهینه‌سازی محیط بوم شناختی انسانها دارد. معنویت به عنوان عامل مهم انسانی می‌تواند بسیاری از رفتارهای اجتماعی ما را تبیین کند. هدف از پژوهش حاضر تعیین رابطه بین هوش معنوی و نگرش‌های زیست محیطی در بین دانشجویان دانشگاه پیام نور بجنورد است. روش پژوهش حاضر با توجه به ماهیت موضوع و اهداف مورد نظر توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش را ۳۱۵ نفر از دانشجویان تشکیل می‌دهند که به صورت نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شده‌اند. برای سنجش متغیرهای تحقیق از پرسشنامه هوش معنوی کینگ (SISRI) (۲۰۰۸) و پرسشنامه نگرش‌های زیست محیطی تامپسون و برتون (۱۹۹۴) استفاده شد. نتایج تحلیل نشان داد که مولفه‌های هوش معنوی به طور معنادار می‌تواند نگرش‌های زیست محیطی دانشجویان دانشگاه پیام نور را پیش‌بینی کنند ($P < .5$). نمرات نشان می‌دهند که اگر یک واحد در متغیر آگاهی و گسترش آگاهی افزایش داشته باشیم به مقدار ۲۰ صدم واحد در نگرش زیست محیطی افزایش خواهیم داشت. همچنین یک واحد افزایش در نمرات تفکر انتقادی و تولید معنا به ترتیب ۳۱ صدم واحد و ۲۱ صدم واحد در نمرات نگرش زیست محیطی دانشجویان افزایش خواهیم داشت. راه رسیدن به جامعه پایدار در جوامع کنونی، توجه به محیط زیست در هر جامعه‌ای می‌باشد، ماهیت نگرش‌های زیست محیطی متکی بر وجود ارزش‌هایی است که شهروندان هر جامعه باید مجهز به آن باشند تا به رفتارهای بوم‌شناختی منجر می‌شود. هوش معنوی یکی از فاکتورهایی است که ارزش‌های اخلاقی و سجایای اخلاقی و نگرش جهان‌شهری را در شهروندان تسهیل و تقویت می‌کند.

کلمات کلیدی: هوش معنوی، نگرش، زیست محیطی

^۱ استادیار گروه روانشناسی دانشگاه پیام نور. ایمیل نویسنده مسئول: amafa32@yahoo.com

نگاه مسؤلانه نسبت به محیط زیست و توجه ویژه به مسایل زیست محیطی از نشانه های شاخص بسیاری از جوامع قرن بیست و یکم است، البته در جوامع در حال توسعه رویکردهای مسؤلان زیست - محیطی در بیشتر حوزه ها و نیز تلاش شهروندان برای عملکرد مسؤلانه در این جهت کم رنگ تر بنظر می رسد (نیک راملی و محمد، ۲۰۱۲). پژوهشگران بر این باورند که رفتار زیست محیطی که ناشی از نگرش مسؤلانه در قبال محیط زیست می باشد، یکی از عناصر کلیدی در فرایند توسعه پایدار جوامع مدرن و در حال توسعه است (ایزدخواستی، حاجیلو و علیزاده اقدم، ۱۳۹۲؛ صالحی و امام قلی، ۱۳۹۱؛ ضیا پور، کیانیپور و نیکبخت، ۱۳۹۱). این پژوهشگران در بررسی های خود در حوزه محیط زیست به این نتیجه رسیده اند که افزودن دانش انسان درباره محیط زیست و مسایل پیرامون آن، منجر به رفتار مسؤلانه تر انسانها می شود. در هزاره سوم میلادی دغدغه اصلی سازمانهای بین المللی و اندیشمندان، پی شگیری از بروز معضلات محیط زیست و روند فزاینده آن است. بسیاری معتقدند انسان در حکم عامل تأثیرگذار و قربانی این بحران به شمار می رود. از همین رو اصلاح روند بحران محیط زیست به اعتقاد عموم صاحب نظران محیط زیست در گرو اصلاح آموزه های انسان و تغییر در نگرش، بینش و دانش انسان نسبت به سرنوشت خود و محیط پیرامونش است (پوتنم، ۲۰۰۶).

نگرش را می توان نظام بادوامی از ارزشیابی های مثبت یا منفی، احساس های عاطفی و تمایل به عمل موافق یا مخالف نسبت به یک موضوع اجتماعی تعریف کرد (کریمی، ۱۳۷۹). به همین ترتیب، نگرش زیست محیطی را می توان نوعی سوگیری نسبت به محیط زیست یا بخشی از آن دانست که فرد را مستعد رفتار مطابق با آن می نماید. اهمیت نگرش در این است که مبنای رفتار و پیش شرط بروز رفتارهای محیط زیستی است (برد، ۲۰۰۰). بررسی های انجام شده پیرامون نگرش زیست محیطی با دو ویژگی قابل تشخیص هستند که عبارت از مطالعه عوامل فرهنگی (ارزش ها) و عوامل روانشناختی (باورها) می باشند. در نتیجه، پژوهش های انجام شده پیرامون تعیین کننده های فردی رفتار زیست محیطی، از دو جریان عمده پیروی کرده است. یکی، جریانی که بر ارزش های زیست محیطی تمرکز و دیگری، آن هایی که بر باورهای زیست محیطی تأکید دارند. در بررسی باورهای زیست محیطی، دو مبنای نظری یعنی دیدگاه غامض اجتماعی و نظریه ارزش - انتظار بیشتر مورد استفاده بوده است. دیدگاه غامض اجتماعی، به فرایند تصمیم گیری فردی در هنگامی می پردازد که انگیزه های خودخواهانه در مقابل انگیزه های نوع دوستی قرار می گیرند. در نظریه ارزش - انتظار، به این موضوع پرداخته می شود که چگونه انسان ها بین ارزشی که یک موضوع نگرشی در بر دارد و میزان احتمال وقوع آن ارزش، دست به یک معادله می زنند (کرولیز و بنوگر، ۲۰۰۵). در مجموع، مطالعات انجام شده در باره رابطه نگرش و رفتارهای حامی محیط زیست نشان داده اند، افرادی که نگرش مثبت نسبت به محیط زیست دارند، به احتمال بیشتری در رفتارهای

---

1 environment
 2 attitude
 3 Environmental attitude
 4 board
 5 Corraliza & Berenguer

حامی محیط‌زیست درگیر می‌شوند (هینس و همکاران، ۱۹۸۷). رفتار زیست محیطی بدین دلیل می‌تواند متفاوت باشد که موقعیت‌ها تغییر می‌کنند و این پدیده سوای از نگرش مثبت یا منفی فرد نسبت به محیط زیست است. به بیان دیگر، سازگاری و یا تضاد بین متغیرهای فردی (نگرش) و متغیرهای موقعیتی می‌تواند رفتار زیست محیطی را تحت تأثیر قرار دهد. تضاد هنگامی پیش می‌آید که تمایل زیادی از سوی فرد وجود داشته باشد، اما موقعیت موجب دشوار شدن انجام آن باشد. برعکس، سازگاری هنگامی وجود دارد که فرد تمایل زیادی برای انجام یک رفتار داشته باشد و موقعیت نیز به نحوی باشد که انجام آن رفتار را تسهیل نماید. برای مثال، یک فرد ممکن است با وجود داشتن نگرش مساعد قوی نسبت به حفاظت از محیط‌زیست، از اتوبوس همگانی به جای ماشین شخصی استفاده نکند که این کار از نظر زمان هزینه بیشتری در بر دارد (میرشا و همکاران، ۲۰۱۰).

به اعتقاد گاردنر (۱۹۹۶) یکی از عواملی مرتبط با نگرش‌های زیست محیطی هوش طبیعت‌گرا می‌باشد. هوش طبیعت‌گرا، توانایی بازشناسی و طبقه‌بندی گونه‌ها در محیط زندگی خود می‌باشد. کسانی که دارای هوش طبیعت‌گرای بالایی هستند، سازگاری بیشتری با طبیعت دارند و معمولاً به پرورش، کشف محیط و یادگیری درباره موجودات علاقه‌مندند. این افراد به سرعت از جزئی‌ترین تغییرات در محیط شان آگاه می‌شوند. این آگاهی یا شناخت نسبت به محیط زیست می‌تواند با معنویت ارتباط داشته باشد. معنویت به عنوان یکی از ابعاد انسانیت شامل آگاهی و خودشناسی می‌شود معنویت، نیاز فراتر رفتن از خود در زندگی روزمره و یکپارچه شدن با کسی غیر از خودمان است، این آگاهی ممکن است منجر به تجربه‌ای شود که فراتر از خودمان است (غباری بناب و همکاران، ۱۳۸۶). در واقع می‌توان گفت معنویت از طریق دانش ضمنی و به واسطه هوش معنوی تصمیمات را تحت تأثیر قرار می‌دهد (کینگ، ۲۰۰۸). سانتوس (۲۰۰۶) معتقد است هوش معنوی در مورد ارتباط با آفریننده جهان است. وی این هوش را توانایی شناخت اصول زندگی (قوانین طبیعی و معنوی) و بنا نهادن زندگی بر اساس این قوانین تعریف کرده است. معنوی نوعی هوش غایی است که مسائل معنایی و ارزشی را به ما نشان داده و مسائل مرتبط با آن را برای ما حل می‌کنند. هوشی است که اعمال و رفتار ما را در گستره‌های وسیع از نظر بافت معنایی جای می‌دهد (زهر، ۲۰۰۰). کینگ (۲۰۰۸) هوش معنوی را به عنوان مجموعه ظرفیت‌های روانی که با آگاهی، انسجام، کاربرد سازوار جنبه‌های متعالی و معنوی و غیر مادی وجود فرد سروکار دارد، تعریف می‌کند که به پیامدهایی همچون بازتاب عمیق وجودی، افزایش معنا، بازشناسی خود متعالی و تسلط ویژگی‌های معنوی می‌انجامد. به اعتقاد کینگ (۲۰۰۹) راهبردهای مقابله‌ای و تکنیک‌های حل مشکل با استفاده از معنویت در واقع کاربردهای سازگاران هوش معنوی بوده و پیشنهاد می‌کند این ارتباط غیر مستقیم است که به عنوان میانجی عمل نموده و به احتمال بیشتر همبستگی معنادار تری میان سطوح هوش معنوی و سازگاری وجود دارد. کاربرد آگاهانه‌ی هوش معنوی در زندگی، موجب افزایش رابطه‌ی فرد با خویش‌نشدن دیگران و جهان بزرگتر می‌شود (سیسک، ۲۰۰۱) و همین موضوع باعث افزایش رفتارهای سازگاران و مبتنی بر بهزیستی انسان می‌شود

(دالمن، ۲۰۰۴). با توجه به پژوهش های ذکر شده در این پژوهش به بررسی رابطه هوش معنوی با نگرش های زیست محیطی می پردازیم.

روش شناسی

روش پژوهش حاضر با توجه به ماهیت موضوع و اهداف مورد نظر توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانشجویان دانشگاه پیام نور بجنورد بود که به تعداد ۱۸۴۰ بود. برای تعیین حجم نمونه از جدول تعیین حجم نمونه کرجسی مورگان (۱۹۷۰) استفاده شد. و از کل جامعه آماری ۳۱۵ دانشجوی، به روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای، به عنوان نمونه های پژوهش انتخاب گردیدند. برای گردآوری اطلاعات از دو پرسشنامه هوش معنوی کینگ^۱ (SISRI) (۲۰۰۸) و پرسشنامه نگرش های زیست محیطی تامپسون و برتون^۲ (۱۹۹۴) استفاده شد. پرسشنامه هوش معنوی کینگ (SISRI) در سال ۲۰۰۸ توسط کینگ طراحی و ساخته شد. این پرسشنامه دارای ۲۴ گویه است و چهار زیر مقیاس دارد: تفکر وجودی انتقادی^۳، تولید معنای شخصی^۴، آگاهی متعالی^۵ و بسط حالت هشیاری^۶. هر چه فرد نمره بالاتری در این پرسشنامه بگیرد دارای هوش معنوی بیشتری است. در پژوهشی (معلمی، ۱۳۸۹) ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه ۰/۸۹ و ضریب اعتبار پرسشنامه هوش معنوی از طریق بازآزمایی در یک نمونه ۷۰ نفری به فاصله زمانی ۲ هفته ۰/۶۷ محاسبه شد. در این پژوهش پایایی درونی پرسشنامه ۰/۶۸ محاسبه شد.

پرسشنامه نگرش های محیطی تامپسون و برتون (۱۹۹۴): این پرسشنامه شامل سه خرده مقیاس انسان مداری، محیط مداری و بی اعتنایی عمومی است که برای ارزیابی نگرش به محیط استفاده شد. اعتبار هر یک از این خرده مقیاس ها به این ترتیب میباشد: ضریب آلفای کرونباخ ۰/۰۷ برای انسان مداری، ۰/۷۵ برای محیط مداری و ۰/۶۵ برای بی اعتنایی.

یافته ها

نتایج آزمون کالموگروف- اسمیرنوف جهت بررسی فرض نرمال بودن توزیع متغیرها نشان داد که نمرات Z خودآگاهی، حمایت اجتماعی و افسردگی به ترتیب با سطح معناداری ۰/۴۹، ۰/۸۳ و ۰/۳۴ می باشد. با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون کالموگروف- اسمیرنوف در تمامی متغیرها بیشتر از ۰/۰۵ می باشد. لذا با ۹۵ درصد اطمینان می توان گفت توزیع نمرات متغیرهای مورد بررسی نرمال است. جهت پیش بینی نگرش های زیست

1 Spiritual Intelligence Self-Report Inventory

2 Thompson and Breton

3 Critical Existential Thinking

4 Personal Meaning Production

5 Transcendental Awareness

6 Conscious State Expansion

7 Environmental Attitudes Questionnaire

دو فصلنامه جامعه شناسی آموزش و پرورش

محیطی با استفاده از هوش معنوی از روش رگرسیون چند متغیره گام به گام استفاده شد که نتایج در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۱. خلاصه مدل رگرسیون

مدل	متغیرها	R	R ²	ضریب همبستگی جامعه	F	سطح معناداری
۱	تفکر انتقادی	۰/۵۷	۰/۳۲	۰/۳۱	۱۳/۸	۰/۰۰۱
۲	تفکر انتقادی، تولید معنا	۰/۶۳۲	۰/۳۹۴	۰/۳۹۲	۱۴/۲	۰/۰۰۱
۳	تفکر انتقادی، تولید معنا، آگاهی	۰/۶۸	۰/۴۶۵	۰/۴۶۳	۱۷/۴۳	۰/۰۰۱
۴	تفکر انتقادی، تولید معنا، آگاهی، گسترش آگاهی	۰/۷۱	۰/۵۰۶	۰/۵۰۲	۱۶/۱۴	۰/۰۰۱

رگرسیون اجرا شده در چهار گام صورت گرفته است. در گام اول از بین متغیرهای پیش بین وارد شده در تحلیل (ابعاد هوش معنوی)، بر اساس بیشترین سطح معناداری تنها تفکر انتقادی، در تحلیل باقی مانده است که حدود ۳۲ درصد از واریانس نمرات نگرش های زیست محیطی را تبیین می کند ($F=0/32$). و در گام چهارم، علاوه بر تفکر انتقادی، خود آگاهی، تولید معنا و گسترش آگاهی، نیز وارد تحلیل شده است که در مجموع این متغیرها، حدود ۵۰ درصد از واریانس نمرات نگرش های زیست محیطی را به خود اختصاص داده اند ($F=0/506$). با توجه به مقدار F محاسبه شده و سطح معناداری (۰/۰۰۱) آن نتیجه می گیریم که مدل معنادار است. چون سطح معناداری آن کمتر از ۰/۰۵ می باشد. جهت تعیین اینکه سهم هر متغیر پیش بین چقدر می باشد، مقدار بتا و B را محاسبه می کنند که مقدار آنها در جدول زیر آمده است:

جدول ۲. ضرایب متغیرها (در رگرسیون چند متغیره)

مدل	متغیر	بتا	خطای استاندارد	ضرایب استاندارد	t	سطح معناداری
	عدد ثابت	۳۲/۱	خطای استاندارد	شده بتا	۶/۶	۰/۰۰۱
	تفکر انتقادی	۰/۴۹	ضریب بتا	۰/۳۱	۳/۵	۰/۰۰۱
۴	تولید معنا	۰/۳۴	۰/۱۱	۰/۲۱	۳/۲	۰/۰۰۲
	آگاهی	۰/۳۱	۰/۱۶	۰/۲۰	۲/۴	۰/۰۰۱
	گسترش آگاهی	۰/۳۰	۰/۱۵	۰/۲۰	۲/۳	۰/۰۰۲

جدول ۴-۷ نشان می دهد که ضرایب استاندارد شده بتا مربوط به آگاهی و گسترش آگاهی (۰/۲۰) و تفکر انتقادی (۰/۳۱) و تولید معنا (۰/۲۱) است. نمرات نشان می دهند که اگر یک واحد در متغیر آگاهی و گسترش آگاهی افزایش داشته باشیم به مقدار ۲۰ صدم واحد در نگرش زیست محیطی افزایش خواهیم داشت. همچنین یک واحد افزایش در نمرات تفکر انتقادی و تولید معنا به ترتیب ۳۱ صدم واحد و ۲۱ صدم واحد در نمرات نگرش زیست محیطی دانشجویان افزایش خواهیم داشت.

نتیجه گیری

واکاوی متغیرهای روانشناختی و رفتار زیست محیطی افراد و چگونگی روابط بین این متغیرها می تواند در پیش بینی چگونگی تعامل با محیط زیست و حفاظت از آن کمک نماید. پژوهش حاضر، نشان داد که هوش معنوی دانشجویان می تواند نگرشهای زیست محیطی آنان را به طور معنادار پیش بینی کند ($R^2 = 0/50$). این یافته با یافته های سایر محققان مانند؛ نواح و همکاران (۱۳۹۰) که در پژوهشی به بررسی رابطه بین میزان دینداری با ارزش ها و رفتارهای زیست محیطی شهروندان پرداختند و نتایج نشان داد ضریب همبستگی به دست آمده برای رابطه میزان دینداری و ارزش زیست محیطی $0/158$ و ارزش زیست محیطی با رفتار زیست محیطی $0/168$ به دست آمده که هر دو رابطه در سطح $0/01$ معنی دار بودند. همچنین جاگرز و ماتی (۲۰۱۰) شناسایی ارزش ها و باورهای مرتبط با مسئولیت پذیری زیست محیطی افراد سوئدی را مورد مطالعه قرار دادند. نتایج به دست آمده از این مقاله حاکی از آن است که، نسبت قابل توجهی از پاسخگویان یک ارزش متناسب با شهروندی بوم شناختی مانند نوع دوستی غیرقلمرویی و تقدم عدالت اجتماعی از خود توجه نشان می دهند. این یافته ها بیانگر میزان اهمیت هوش معنوی در نگرشهای زیست محیطی است. نتایج به دست آمده از این مقاله حاکی از آن است که، نسبت قابل توجهی از پاسخگویان یک ارزش متناسب با شهروندی بوم شناختی مانند نوع دوستی غیرقلمرویی و تقدم عدالت اجتماعی از خود نشان می دهند. شهروندی بوم شناختی در حوزه نظریه سیاسی به عنوان رویکردی برای فهم مسئولیت پذیری افراد نسبت به محیط زیست تلقی می گردد. البته لازم به ذکر است که شهروندی بوم شناختی آمیزه ای از رفتارها، نگرش ها و ارزش های مرتبط با شهروندی بوم شناختی است که تمام جنبه ها را همزمان مورد توجه قرار می دهد. لذا، اصل بوم شناسی زمانی می تواند تحقق یابد که دیدگاه جامع نگرانه و کلی نسبت به موجودات وجود داشته باشد و اولین مولفه هوش معنوی نیز یعنی جامع نگری و بعد اعتقادی به صورت کاملاً آشکار بر این موضوع تاکید دارد. مطابق تعریف دابسون (۲۰۰۷) از شهروندی بوم شناختی، می توان گفت که، اصول و اساس شهروندی بر وظایف و تعهدات غیرمتقابل مبتنی است یعنی همان مسئله ای که هوش معنوی بر آن تاکید دارد. شهروندی بوم شناختی تاکید بر این نکته دارد که شهروندان بتوانند در ارتباط متقابل با محیط اطراف خود به سوی جامعه پایدار حرکت کنند و این امر جز با توجه به جامع نگری و بعد اعتقادی که از مولفه های هوش معنوی است میسر نخواهد شد.

مطابق دیدگاه بنسون، بدون آموزش صحیح مباحث معنوی و اعتقادی، در فراگیرترین شکل فلسفی و اخلاقی آنها، هر چه از تباه شدن محیط زیست و ضرورت حفظ آن گفته شود، سودمند نخواهد بود (بنسون، ۱۳۸۲). همان طوری که از ابتدای این پژوهش عنوان گردید تنها راه رسیدن به جامعه پایدار در جوامع کنونی، توجه به محیط زیست در هر جامعه ای می باشد، ماهیت نگرشهای زیست محیطی متکی بر وجود ارزش هایی است که شهروندان هر جامعه باید مجهز به آن باشند تا به رفتارهای بوم شناختی منجر می شود. هوش معنوی یکی از فاکتورهایی است که ارزش های اخلاقی و سجایای اخلاقی و نگرش جهان شهری را در شهروندان تسهیل و تقویت می کند. چنانچه یافته های این پژوهش نیز اثبات می کند هوش معنوی و ابعاد آن می تواند به عنوان یکی از پیش بینی کننده های نگرش زیست محیطی در هر جامعه ای مورد توجه قرار گیرد. به عبارت دیگر، برای

دو فصلنامه جامعه‌شناسی آموزش و پرورش

رسیدن به جامعه پایدار و شهروندانی با نگرش زیست محیطی مثبت، پیشنهاد می‌شود که، تقویت هوش معنوی در شهروندان مورد توجه قرار گیرد که منجر به نگرشهای مثبت زیست محیطی و سپس رفتارهای بوم‌شناختی در شهروندان خواهد شد که این امر می‌تواند از طریق رسانه‌های جمعی و اجتماعی مورد اقدام قرار گیرد.

منابع:

- بنسون، ج. (۱۳۸۲). اخلاق زیست محیطی، ترجمه: محمد مهدی رستمی شاهرودی، تهران: انتشارات سازمان حفاظت از محیط زیست.
- غباری بناب، باقر. (۱۳۸۶). هوش معنوی فصلنامه علمی - پژوهشی اندیشه نوین دینی، سال سوم شماره دهم؛ صفحات ۱۲۵-۱۴۷.
- صالحی، ص.، امام قلی، ل. (۱۳۹۰). بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر رفتارهای زیست محیطی (مطالعه موردی: استان کردستان). مجله جامعه شناسی ایران، ۱۳(۴) ۵۵-۹۰.
- ضیا پور، آ.، کیانی پور، ن. و نیکبخت، م. (۱۳۹۱). تحلیل جامعه شناختی محیط زیست و رفتار افراد نسبت به آن در مناطق روستایی و شهری استان کرمانشاه. مجله علمی- ترویجی آموزش محیط زیست و توسعه پایدار، ۱۱(۲) ۵۵-۶۷.
- کریمی، یوسف. (۱۳۷۹). نگرش و تغییر نگرش. موسسه نشر و ویرایش، تهران.
- معلمی، صدیقه. (۱۳۸۹). بررسی رابطه هوش معنوی با سلامت روان و راهکار ناکارآمد در دانشجویان دانشگاه سیستان و بلوچستان، استاد راهنما: مهوش رقیبی، استاد مشاور: نورمحمد بخشانی، پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- نواح، ر.؛ فروتن کیا، ش. و پورترکارونی، م. (۱۳۹۰). «بررسی رابطه بین میزان دینداری با ارزش ها و رفتارهای زیست محیطی شهروندان (مطالعه موردی: شهر اهواز). مطالعات شهری، س ۱، ش ۱، ص ۷۷-۹۸.
- یزدخواستی، ب.، حاجیلو، ف. و علیزاده اقدم، م. پ. (۱۳۹۲). بررسی رابطه سواد بوم شناختی باردپای بوم شناختی (مورد مطالعه: شهروندان تبریز). مطالعات جامعه شناختی شهری، ۳(۷). ۷۷-۱۰۴.
- Corraliza, J.A. & Bereguer, J. (2002). Environment value, beliefs, and actions: A Situational Diekman, A. & Franzen, A. (1999). The Wealth of Nation and environment concern. Journal of Environment and Behavior. 31: 540-549.
- Daaleman, T. P, Perera, S & Studensk, S. A. (2004). Religion, Spirituality and Health Status in Geriatric Outpatients. Annals of Family Medicine. Vol. 2, No. January/February.
- Dobson, Andrew. (2007). "Environmental Citizenship: Towards Sustainable Development", Sustainable Development, 15: 276-285.
- Gardner, Howard. (1996). The science of multiple intelligence theory. educational psychologist, volume 41. PP 221 – 232.
- Hines, J. M., Hungerford, H. R., & Tomera, A. N. (1987). Analysis and synthesis of research on responsible environmental behavior: A meta-analysis. The Journal of Environmental Education, 18(2): 1-8.

- Jagers, Sverker C. Matti, Simon. (2010). "Ecological Citizens: Identifying Values and Beliefs that Support Individual Environmental Responsibility among Swedes", Sustainability, 2: 1055-1079.
- King DB, De Cicco TL. (2009). A viable model and self-report measure of spiritual. International Journal of Transpersonal Studies.; 28(1): 68-85.
- King, D. B. (2008). Rethinking claims of spiritual intelligence: A definition, model, and measure. A dissertation presented in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science, Peterborough, Ontario, Canada.
- Mishra, S.; Mazumdar, S. & Suar, D. (2010). Place attachment and flood preparedness. Journal of Environmental psychology, 30: 187-197.
- Nordland, A., & Garvill, J. (2002). Value Structures and behavior toward the environment: The case of lake burden in Turkey. Journal of Environment and behavior. 34: 363-377.
- Putnam, T. (2006). "Environmental Paradigm Shifts: Their Causes, Attributes, and Implications of Environmental Sustainability", The National Conference on Undergraduate Research, The University of North Carolina, Asheville, North Carolina, P 401-408.
- Santos, E, Severo. (2006). Spiritual intelligence; What is spiritual intelligence? How it benefits a person? www. Skopun. Files. Wordpress.com
- Sisk, D. A., & Torrance, E. P. (2001). Spiritual intelligence: Developing higher consciousness. Buffalo, New York: Creative Education Foundation Press.
- Thompson, s. C. & Barton, M. A. (1994). Ecocentric and anthropocentric attitudes. Journal of environmental psychology. 14: 149- 157.
- zohar, D.& Marshall, I. (2000). Spiritual intelligence, the ultimate intelligence. London: Bloombury, 282-290.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Spiritual Intelligence and Environmental Attitudes

Abdollah Mefakheri¹

Abstract

Environmental attitudes of people have a great role in preserving and optimizing the ecological environment of humans. Spirituality as an important human factor can explain many of our social behaviors. The purpose of this study was to determine the relationship between spiritual intelligence and environmental attitudes among students of Payame Noor University in Bojnourd. The methodology of this study is descriptive and correlational according to the nature of the subject and the desired goals. The statistical population of this study consists of 315 students selected by random sampling. To measure the variables of the research, King's Spiritual Intelligence Questionnaire (SISRI) (2008) and Environmental Thought Questionnaire (Thumpson & Bertton, 1994) were used. The results of the analysis showed that the components of spiritual intelligence can predict the environmental attitudes of Payame Noor University students ($P < .5$). The scores indicate that if one unit increases in the consciousness awareness and awareness variable, we will increase the amount of 20 hundredths of units in the environmental attitude. Also, an increase in the critical thinking and production of meaning scores will increase by 31% and 21% respectively in students' environmental attitudes. The way to a sustainable society in contemporary societies is to pay attention to the environment in any society, the nature of environmental attitudes is based on the values that the citizens of each society must have equipped to lead to ecological behaviors. Spiritual intelligence is one of the factors that facilitates and strengthens ethical values and ethical issues and urban world attitudes.

Keywords: spiritual intelligence, attitude, environment

---

¹ Assistant Professor of Psychology, Payame Noor University. Email Author: amafa32@yahoo.com